

Секція: Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Тимчишин Юлія Василівна

кандидат економічних наук,

докторант

ДУ «Інститут регіональних досліджень

імені М.І. Долишнього НАН України»

м. Львів, Україна

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ РЕГІОНІВ

Програмно-цільовий метод набув в Україні досить великого поширення у 80-х роках, коли почали розроблятися і здійснюватися національні і територіальні цільові програми як складові частини державних перспективних планів економічного і соціального розвитку країни. Такі програми охоплювали три рівні управління: загальнодержавний, регіональний та галузевий [5, с. 33].

Основні принципи програмно-цільового підходу в управлінні, які й розкривають його сутність, наступні: – Цілеспрямованість і цілеобґрунтування. У рамках розглянутого підходу особлива увага приділяється поглибленому проробленню цілей, їх структуризації, обліку правових і соціально-економічних обмежень, ранжирування цілей і встановлення найбільш пріоритетних з них, а також цільова орієнтація на досягнення поставлених результатів. – Системність. Даний підхід припускає формування взаємопов’язаної системи дій з метою подальшої розробки сукупності програмних заходів, спрямованих на досягнення мети у взаємозв’язку не тільки один з одним, але й з концепцією розвитку країни в цілому. У рамках системного підходу особлива увага приділяється врахуванню

взаємодій і взаємозв'язків, які можуть виникнути під час реалізації програми. – Цільовий розподіл. Відповідно до даного принципу провадиться ефективний розподіл необхідних ресурсів і витрат у суворій відповідності із цілями. – Комплексність. Даний принцип припускає облік усіх факторів, що впливають на досягнення поставлених цілей, а також досягнення приватних цілей програми відповідно до загальних цілей. – Погодженість. Передбачається облік державних і регіональних інтересів під час розробки цільових програм. – Своєчасність. Досягнення кінцевих результатів повинне бути своєчасним і відповідати плану заходів. Таким чином, основним у програмно-цільовому підході є єдність чітко структурованої змістовної частини програми з формуванням організаційного й фінансового механізмів її реалізації, а також контролем [2, с. 210-211; 3].

Ефективним методом управління економічною безпекою є програмно-цільовий, що реалізує комплексний підхід і представляє собою систему специфічних форм і методів управління, спрямованих на реалізацію комплексних програм; сукупність прийомів, що дозволяють представити вирішення проблеми як ієрархію цілей, які визначені за рівнями спільності, значущості та доцільності, з наступним досягненням їх шляхом реалізації системи взаємозв'язаних заходів.

Сучасна практика свідчить, що побудова цільової моделі управління економічною безпекою регіону є найбільш важливим і складним елементом методичної роботи щодо застосування програмно-цільового методу управління.

Тому для досягнення максимального ефекту програмно-цільового управління необхідно забезпечити повноту цільової комплексної програми економічної безпеки регіону, для чого її розробка та реалізація повинна включати наступні етапи: 1. Виявлення наявності проблемної ситуації в регіоні

та формулювання конкретної проблеми. 2. Вибір проблемної ситуації, що вирішується програмно: визначення бажаного стану об'єкту економічної безпеки (не оцінюється як загрозливе); виявлення та оцінка діючих чинників дестабілізації; визначення й оцінка передбачуваних збитків від виявлених загроз; оцінка загроз відповідно до їх важливості, часу настання тощо; прийняття рішення щодо вибору проблемної ситуації. 3. Формування програмних цілей і завдань (ієрархія цілей). 4. Попереднє визначення необхідного ресурсного забезпечення для вирішення проблемної ситуації, встановлення обмежень за видами ресурсів. 5. Розробка стратегії забезпечення економічної безпеки як комплексу заходів — методів, способів, засобів досягнення програмних цілей. 6. Уточнення обсягу наявного ресурсного забезпечення для реалізації обраної стратегії та його розподіл за видами заходів і часом. 7. Підготовка проекту цільової програми та її узгодження з іншими діючими. 8. Затвердження програми, доведення до виконавців. 9. Створення організаційного механізму управління цільовою програмою [6, с. 92-93].

Аналіз цільових моделей регіонів показав, що найбільш значимим є досягнення наступних підцілей (вирішення проблем): підвищення ефективності господарської діяльності всіх суб'єктів господарювання, незалежно від форми власності та виду діяльності; підвищення прибуткової частини бюджету регіону. Підвищення ефективності господарської діяльності є підціллю різних складових стратегії економічної безпеки (промислової, агропромислової, інвестиційної політики) та наслідком реалізації інших (розвитку ринкової, промислової інфраструктури тощо), але водночас воно впливає на успішне втілення більшості складових стратегії економічної безпеки. Отже, підвищення ефективності господарської діяльності,

відтворення та стабілізація виробництва — це основна мета стратегії забезпечення економічної безпеки більшості регіонів країни.

Програмно-цільовий метод управління в основному використовується для вирішення окремих проблем щодо подолання негативних процесів і явищ, запровадження компенсаційних засобів. Проте значні обсяги збитків і втрат, їх соціальний аспект спонукають до розробки стабільного механізму цільової орієнтації всіх елементів (учасників) процесу забезпечення економічної безпеки, здатного до постійного виявлення та вирішення всієї сукупності проблем. Він повинен надати можливість випереджаючого управління на підставі проведення планомірної діагностики стану економічної безпеки регіону, своєчасного виявлення чинників дестабілізації, прогнозування можливих проблем, виявлення перспективних резервів соціально-економічного розвитку, постійного пошуку та відбору альтернативних заходів і механізмів забезпечення економічної безпеки. Отже, такий підхід дозволяє перейти від стратегії "постфактум" (як реакції на негативні події, що вже відбулися) до стратегії на принципах випереджаючого управління забезпечення економічної безпеки, що спрямована на недопущення переростання чинників дестабілізації в загрозу безпеки [6, с. 93].

Планове використання потенціалу регіону в системі забезпечення економічної безпеки територій є одним із головних засобів наближення до європейських стандартів. Перевага використання програмно-цільового підходу в контексті забезпечення економічної безпеки регіону особливо відчутна в умовах неефективності ринкового механізму та системної економічної кризи.

Програмно-цільовий підхід до рішення регіональних проблем, у тому числі й до забезпечення економічної безпеки регіону, слід розглядати як інструмент регіональної політики, що одночасно забезпечує як формування

цієї політики в цілому, так її реалізацію у вигляді конкретних програм різного рівня і призначення [4, с. 171].

На цій підставі програмно-цільовий підхід слід розуміти як реалізацію сукупності планових, організаційних, економічних та інформаційних заходів, яка дозволяє підпорядковувати діяльність усіх господарських суб'єктів регіону на досягнення встановлених цілей. Функціональна роль програмно-цільового підходу полягає в тому, щоб виявити принципи та внутрішню логіку формування регіональної економіки, визначити структуру й елементи, їхній взаємозв'язок і механізм функціонування [8, с. 71].

Пристосування програмно-цільового підходу до забезпечення економічної безпеки регіону дозволить: – чітко визначити рівень показників економічної безпеки, який відповідає цілі економічного розвитку; – збільшити контрольованість економічних процесів у регіоні, що впливають на стан економічної безпеки; – досягти прозорості дій регіонального управління у напрямі забезпечення економічної безпеки; – підвищити якість і зваженість управлінських рішень щодо напрямку забезпечення регіональної економічної безпеки; – визначити та вирішити пріоритетні цілі та завдання; – взаємоузгодити за термінами та ресурсами заплановані заходи; – посилити відповідальність виконавців запланованих заходів для досягнення визначеного конкретного результату [7, с. 37-38].

Для підвищення ефективності програмно-цільового методу регулювання регіональної економіки та забезпечення регіональної економічної безпеки потрібно максимально скоротити кількість програм розвитку регіону до найважливіших, планові показники встановлювати максимально ефективні, об'єкт управління перемістити від ресурсів до соціально-економічних процесів.

Стандарти державної економічної безпеки потрібно враховувати у Стратегії соціально-економічного розвитку регіону на 15-20 років, яка для підвищення якості повинна стати більш прозорою та відповідною інтересам території, її потребам; мати нормативний характер; після завершення терміну дії переходити в іншу, зберігаючи історичну послідовність, і так безперервно.

Одним із головних ефектів реалізації програмно-цільового підходу у регіональному розвитку є спонукання місцевого населення до реалізації конкретних заходів із забезпечення економічної безпеки території і, як наслідок, зміни її з залежного на самодостатній статус.

Головним завданням програми економічної безпеки регіону є забезпечення економічного розвитку, який розглядається за [1, с. 16] як незворотній процес зростання складності, розмаїття та продуктивності виробництва за рахунок зміни технологій, видів продукції, організацій та інститутів, правил поведінки. Під Програмою розуміється узгоджений за ресурсами, виконавцями та строками здійснення комплекс соціально-економічних, виробничих, науково-дослідницьких, організаційних, а також інших завдань та заходів, орієнтованих на вирішення конкретної соціально-економічної проблеми регіону.

Програмно-цільовий метод залишається найефективнішим, тобто таким, що має певні переваги над іншими методами управління економічною безпекою країни та регіонів. По-перше, програмно-цільовий метод підвищує наукову і практичну обґрунтованість соціально-економічних та організаційних заходів, значно розширює коло учасників програми, повніше враховує їхні інтереси й потреби. По-друге, він є прозорішим для всіх суб'єктів господарювання, створює можливості для досягнення загальних цілей, об'єднання матеріальних і фінансових ресурсів суб'єктів різних форм власності і в результаті цього дає змогу скорочувати строки досягнення

кінцевих цілей програми, що є бажаним результатом як для окремих трудових колективів, так і для регіону в цілому. По-третє, зазначений метод дозволяє місцевим органам виконавчої влади і органам місцевого самоврядування разом з центральними органами влади спрямувати спільні зусилля на цілеспрямоване вирішення невідкладних економічних проблем, активно впливати на стабілізацію ситуації у соціально-економічній та суспільно-політичній сферах [2, с. 212; 5, с. 33].

Література

1. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. К., 2008. 48 с.
2. Галайко Н.В. Програмно-цільовий метод у системі управління економічною безпекою України / Н.В. Галайко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2010. № 1. С. 207-213. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvse/01_2010/gnvebu.pdf
3. Економіка України: національна стратегія розвитку: монографія / за ред. Л.С. Гринів. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2008. 444 с.
4. Коваленко Е. Г. Региональная экономика и управление: [учебн. пособие] / Е. Г. Коваленко. СПб.: Питер, 2005. 288 с.
5. Пила В. Програмно-цільовий метод управління соціально-економічним розвитком регіонів / В. Пила, В. Абрамов // Економіка України. 1998. № 9. С. 34–38.
6. Повзун Д.І. Економічна безпека регіону як складова національної безпеки України / Д.І. Повзун // Економіка та держава. 2020. № 8. С. 89-94.

7. Третяк В.В., Гордієнко Т.М. Програмно-цільовий підхід до забезпечення економічної безпеки регіону / В.В. Третяк, Т.М. Гордієнко // Регіональна економіка. 2012. № 3. С. 34-42. URL: http://ird.gov.ua/pe/re201203/re201203_034_TretyakVV,HordiyenkoTM.pdf
8. Фісун К. А. Методологія програмування розвитку регіонів України: [монографія] / К. А. Фісун. Харків: ХНАМГ, 2007. 401 с.